

بحران در بحران، از چالش جهانی ویروس کرونا تا چالش جهانی بیکاری

نویسنده: حمیدرضا زرنگار

در تارنمای سازمان بهداشت جهانی (WHO) جایی را به نمایش آمار روزانه ابتلا و تلفات ویروس کرونا، یا به قول متخصصان آن سازمان "کووید ۱۹" اختصاص داده اند. به این ترتیب بازدید کنندگان در هر ساعت از شبانه روز می توانند با مراجعه به این بخش از تارنما از پراکنش همه گیری جهانی و مرگ و میر ناشی از آن در چهار گوشه دنیا آگاه شوند. تا اولین ساعت های بامداد جمعه ۳۱ مرداد ماه (زمان اتمام نگارش مقاله حاضر) شمار مبتلایان ثبت شده در جهان از ۲۲ میلیون و ۲۵۶ هزار نفر گذشت و شمار جان باختگان نیز از ۷۸۲ هزار نفر عبور کرد.

آن چنان که پیداست کووید ۱۹ از آغاز خیز ویرانگر خود، تمامی جوامع، فقیر و غنی، برخوردار و محروم، توسعه یافته و در حال توسعه را هدف گرفت و آشکارا نشان داد اکثریت اجتماعات بشری و ۲۱۶ کشور و قلمروی مستقل و نیمه مستقل جهان معاصر، از ورود خاموش و حضور پر دردمسرس در امان نیستند .

ثابت شده که کووید ۱۹ می تواند تقریباً به تمامی گروه های سنی انتقال یابد؛ اما در برخی شرایط در میان گروه های سنی فعال قربانیانی می گیرد و البته به شکل ویژه در بین میانسالان و کهنسالان ضایعات و تلفات بیش تری بر جای می گذارد. حرکت زنجیر وار ویروس در اجتماعات بشری با گذر از مراحل مختلف انتقال، شیوع، ایجاد تلفات و ضایعات جسمی و جانی نمود یافت. واکنش دفاعی جامعه جهانی و دولت ها که با عنوان "پاسخ" (Respose) از آن یاد می شود خود منشا شماری آثار و عوارض گسترده و حتی منفی گردید که در این میانه جنبه های اقتصادی و معیشتی نیز بسیار مهم اند .

به بیان واضح تر، قرنطینه، فاصله گذاری و کاهش تماس های فیزیکی بخش هایی از عمل "پاسخ گونه" جوامع و دولت های ما جهانیان، برای مهار ویروس بود. اما این دستورالعمل های بهداشتی به تعطیلی فعالیت های اقتصادی و کسب و کارهای بسیار انجامید .

بحران اقتصادی، پیامد پاسخ دفاعی

در ۱۵ آوریل، صندوق بین المللی پول هشدار داد که اقتصادهای آسیا امسال برای نخستین بار در ۶۰ سال گذشته شاهد رشدی نخواهند بود. بخش خدمات در قاره کهن به ویژه تحت فشار است.

گسترش قرنطینه های عمومی در آسیا به معنای آن است که خطوط هوایی، کارخانه ها، مغازه ها و رستوران ها بیش ترین شوک اقتصادی را متحمل می شوند. درست یک روز پس از هشدار صندوق بین المللی پول، داده های رسمی نشان داد اقتصاد چین، زادگاه کووید ۱۹ در سه ماهه اول سال میلادی برای اولین بار از زمان شروع ثبت داده های اقتصادی فصلی (در سال ۱۹۹۲). کوچک تر شده است. تارنمای مجمع جهانی اقتصاد به نقل از منابع معتبر می گوید که

تولید ناخالصی داخلی چین در فاصله ژانویه تا مارس امسال ۸/۶ درصد کاهش یافت که از میزان ۵/۶ درصد پیش بینی قبلی بیش تر و بر خلاف ۶ درصد گسترش اقتصادی سه ماهه پایانی سال ۲۰۱۹ است. احتمالاً اقتصاد چین با کاهش تقاضای جهانی برای محصولاتش به دلیل شیوع گسترده بیماری در آن کشور و سرتاسر جهان رو به رو خواهد شد. داده های منتشر شده در ۱۶ مارس نشان می دهد که تولید صنعتی چین در دو ماهه اول سال ۲۰۲۰ در قیاس با سه دهه گذشته، با شتاب بسیاری افت کرد. طبق نظرسنجی رویترز در میان ۶۲ تحلیلگر که در ۱۴ آوریل منتشر شد در سال ۲۰۲۰ انتظار می رود رشد اقتصادی چین به ۵/۲ درصد کاهش یابد که کم ترین میزان آن در تقریباً ۵۰ سال اخیر است .

یک بررسی مشترک در ۲۲ مارس امسال، یعنی کمی بیش از دو ماه پیش توسط سه مرکز مطالعاتی پیش بینی کرده بود که اقتصادهای خدمات محور تأثیرات منفی خواهند دید و شغل بیش تری در معرض خطر است. کشورهایی مانند یونان، پرتغال و اسپانیا که به گردشگری متکی اند (بیش از ۱۵ درصد تولید ناخالص داخلی آنان از این بخش تامین می گردد) بیش تر تحت تأثیر بحران خواهند بود. اقدامات سختگیرانه قرنطینه در بیش تر منطقه یورو به معنی بسته شدن تمامی خدمات غیر ضروری برای چندین هفته بود.

بحران فعلی باعث ایجاد اثرات سرریز در تمامی زنجیره های تأمین می شود. بنابراین، کشورهایی که بسیار وابسته به تجارت خارجی اند بیش تر تحت تأثیر قرار می گیرند. نتایج بررسی حاکی از آن بود که به طور متوسط، هر ماه اضافی در بحران بین ۵/۲ تا ۳ درصد از تولید ناخالص داخلی کشورها کاهش می دهد .

رشد اقتصادی به طور معمول با بررسی درصد تغییرات در تولید ناخالص داخلی، ارزش کالاها و خدمات تولید شده در سه ماه یا یک سال سنجیده می شود؛ اما گزارش اقتصادی تارنمای شبکه جهانی بی بی

سی در ۳۰ آوریل به نقل از صندوق بین المللی پول می گوید که اقتصاد جهانی امسال سه درصد کوچک تر خواهد شد .

صندوق بین المللی پول سقوط فعلی را "بدترین" ، پس از رکود بزرگ سال ۱۹۳۰ توصیف کرده است . با وجود آن که صندوق بین المللی پول می گوید که ویروس کرونا دنیا را در بحرانی " متفاوت از دیگر " بحران ها غوطه ور ساخته است؛ اما در صورت نابودی ویروس در شش ماهه دوم سال ۲۰۲۰ انتظار می رود که رشد جهانی در سال ۲۰۲۱ تا ۸/۵ درصد افزایش یابد .

اخبار رسیده از وزارت بازرگانی آمریکا تا ۲۹ آوریل بیانگر سقوط تولید ناخالصی داخلی در سه ماهه ابتدای سال جاری میلادی است. تولید ناخالص داخلی ۸/۴ درصدی آمریکا در سه ماهه اول سال ۲۰۲۰ حایز شدیدترین کاهش پس از بحران مالی جهانی ۲۰۰۷-۲۰۰۹ است .

بیکاری اجباری، پیامد دوم قرنطینه

همزمان با رشد و گسترش ویروس، قرنطینه کامل و یا کاهش رفت و آمدها در گروه های اجتماعی و جوامع مختلف (و از جمله در میان کارکنان و کارگران خدماتی و صنعتی) ترویج شد. خیل عظیم کارکنان بخش های خدمات و صنعت مجبور به در خانه ماندن و فاصله گرفتن از جامعه شدند و همزمان، با چالش از دست دادن کار، روی گردانی کارفرمایان یا مشتریان و دست آخر کاهش درآمد و قدرت خرید رو به رو گردیدند. محدودیت های جدید و کم سابقه در تجارت داخلی و جهانی، بسته شدن مرزهای بین المللی زمینی و هوایی بسیاری کشورها در کنار تاکید بر اعمال پروتکل های نسبتا سفت و سخت بهداشتی زمینه را برای رشد بیکاری مهیا نمود. از دیگر سوی کارفرمایان و صاحبان صنایع و خدمات در مقیاس های مختلف (از واحدهای عظیم تولیدی و تجاری گرفته تا واحدهای میان مقیاس و کوچک مقیاس) خود را در شرایط زیانبار رکود و اجبار ناشی از تحمل هزینه ها یافتند .

وضعیت ناشی از شیوع کرونا در آمریکا میلیون ها نفر را از چرخه کار خارج کرد. به طوری که رقم ۱۵ میلیون و ۹۰۰ هزار نفر بیکار در دوره قبل به ۲۳ میلیون و یکصد هزار نفر افزایش یافت و از شمار افراد شاغل نیز ۲۲ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر کاسته شد و مجموع شاغلان به ۱۳۳ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر رسید .

تخمین زده می شود رقم بیکاری در انگلیس تا پایان ماه ژوئن به ۴/۳ میلیون نفر برسد.

در آغاز ماه آوریل، داده های اشتغال و بیکاری در اسپانیا نشان داد که از زمان آغاز قرنطینه در اواسط ماه مارس، تقریباً ۹۰۰ هزار نفر شغل خود را از دست دادند. رقم رسمی بیکاری نیز به ۵/۳ میلیون نفر رسید که بالاترین سطح از آوریل ۲۰۱۷ بوده است .

بلومبرگ گزارش داد که بر اساس اعلام کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد در مورد آفریقا، حدود نیمی از مشاغل در قاره سیاه در نتیجه شیوع بیماری در معرض خطرند. تارنمای مجمع جهانی اقتصاد بر اساس داده های منتشره در پنجم ماه می در هندوستان بیان می کند که قرنطینه علت از دست دادن شغل ۱۲۲ میلیون نفر در ماه آوریل بود .

طبق برآورد سازمان بین المللی کار کووید ۱۹ تقریباً یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون کارگر را که در تلاش برای بهبود معیشت خود هستند تحت تاثیر قرار داده است.

رقم یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون نفر حتی در میان انبوه آمارهای پیرامون بحران کووید ۱۹ بسیار مهم است .

این تعداد کسانی اند که در حاشیه اقتصاد جهانی قرار گرفته اند. از کارگران مهاجر گرفته تا افراد شاغل در اقتصاد گیگ(مشاغل موقت مبتنی بر فضای مجازی) مستعد از دست دادن فوری معیشت خود و در معرض خطرند. آن ها نیمی از نیروی کار جهان را تشکیل می دهند و بعید است که حتی پس از پایان بحران به سادگی جایگاه شغلی پیشین را باز یابند.

صدها میلیون شغل بر اثر قرنطینه کامل یا در خانه ماندن تعطیل شده اند. این مسئله اگرچه به ویژه در کشورهای که پیش تر در معرض همه گیری قرار داشتند بسیار صادق است؛ اما سایر مناطق همانند آفریقا و بخش اعظم آمریکای جنوبی از آسیب های اقتصادی بین المللی ناشی از کرونا رنج می برند و در صورت گسترش همه گیری در آن مناطق - که این معضل نیز در بخش هایی از کشورهای مزبور در حال رشد است - با خسارت های شغلی به مراتب سخت تری رو به رو خواهند شد .

چاره کار، جستجوی راهکارهای برون رفت از بحران

در میان تمامی فاکتورهای اقتصادی، بیکاری جمعی - به طور مثال در مقیاسی که در رکود بزرگ دهه ۱۹۳۰ تجلی نمود - می تواند چالش های اساسی اجتماعی و سیاسی به بار آورد .

کار، به ویژه برای افرادی که به صورت روز مزد روزگار می گذرانند، ضروری است. حتی از حیث تعریف هویت افراد و ارزش گذاردن فرد به خود نیز حائز اهمیت است .

در حالی که کار می تواند بخش اصلی هویت فرد را تشکیل دهد؛ بیکاری می تواند افسردگی و وخامت اوضاع را به همراه آورد. نمونه اخیر، پیامد سیاسی بحران مالی جهانی در سال ۲۰۰۸ بود. آن بحران توانست به رشد نوعی عصبانیت و نارضایتی عمومی دامن بزند. اغلب قلدراهای پوپولیست از چنین شرایطی تغذیه می کنند. به این ترتیب در وضعیتی که هنوز دورنمای فعالیت های مربوط به پیشگیری یا درمان قطعی ویروس مهلک مبهم است؛ باید به فوریت برای رسیدن به شرایط زیستی، روحی و معیشتی پیش از کرونا تمهیداتی اندیشیده و به کار گرفته شوند .

در شرایط فعلی یک سناریوی مطلوب، خروج عادلانه زود هنگام شامل ترکیبی از معالجه، پیشرفت های واکسیناسیون و شروع مجدد اقتصاد است. در همه قاره ها

هم دولت های مردم سالار و هم دولت های اقتدارگرا امیدواری را اشاعه می کنند. اقتصاد دنیا به آرامی و نه با اطمینان، از خواب تحمیلی کرونا ویروسی خود بر می خیزد.

دولت ها رفته رفته محدودیت های تردد و کسب و کارها را کاهش داده و به مصرف کنندگان امکان می دهند بار دیگر رفت و آمد و خرید کنند. بررسی های بلومبرگ از فعالیت های روزمره اقتصاد در تعدادی از کشورها، نشان می دهد که تقریباً تمام اقتصادهای مورد بررسی در غرب از اوایل آوریل سعی در افزایش فعالیت داشته اند؛ اگرچه هنوز هیچ کشوری به سطح اقتصادی قبل از ویروس خود نرسیده است. آلمان، ژاپن و فرانسه از جمله کشورهایی اند که به سرعت در حال بازگشت به شرایط قبلی اند. در حالی که اسپانیا و انگلیس نسبتاً ضعیف عمل کردند. این خطر همچنان وجود دارد که ویروس کشنده دوباره ظاهر شود و محدودیت ها دوباره برقرار شوند .

سیاستگذاران سرگرم تلاش برای تحول در جهت شکوفایی قبلی اقتصادی با محرک های بیش ترند. ژاپن پرداخت یک کمک اضافی را برای خانواده ها و کسب و کارها اعلام کرد. کمیسیون اروپا از یک بسته کمک ۷۵۰ میلیارد یورویی برای کمک به رفع یکی از بدترین رکودهای اقتصادی قاره رونمایی کرد. سرمایه گذاران نشانه های اطمینان را بروز می دهند. سیاستگذاران در ممالک آسیایی سرگرم افزودن محرک هایی در مقابله با نگرانی ها در اقتصادهای صادرات گرای خود هستند. در میان محرک های تجاری در آسیا علائم بهبود تولیدات صنعتی و شکوفایی در خدمات هنوز مشخص نیست. سفارش های صادراتی کره جنوبی در بیست روز اول ماه می نشان دهنده پیشرفت خفیفی بود؛ در حالی که

سقوط دو رقمی سفارش های صادراتی تایوان در ماه آوریل برای دومین بار ادامه یافت. در هندوستان، جایی که تهدید بزرگ ترین قرنطینه دنیا ۱۲ میلیون نفر را به سمت فقر بسیار می کشاند؛ از خلال داده های آماری اقتصادی می توان نشانه های امیدواری را مشاهده نمود .

در آمریکا اکثر شاخص های هفته منتهی به آخر ماه می، پیشرفت های جزئی، اما مداومی را برای خروج از وضعیت آشفتگی نشان می دهند .

این موارد شامل پرونده های مربوط به مزایای بیکاری ، تقاضاهای وام مسکن و سفرهای هوایی و حمل و نقل عمومی اند. سفرهای هوایی و رزرو میز در رستوران ها رو به بهتر شدن اند؛ با این وجود هنوز خیلی پایین تر از اوج خود هستند. برخی از داده های ماهانه همچنین علائم پایداری یا وضعیت در معرض ثبات را نشان می دهند. خرید آپارتمان های جدید در آمریکا در ماه آوریل به طور غیر منتظره افزایش یافت. در حالی که اعتماد مصرف کننده بر اساس سنجش ها در ماه می پس از کاهش شدید آوریل تثبیت شد .

"به نظر می رسد اقتصاد ایالات متحده با بازگشت سریع مشاغل در سراسر کشور از رکود کووید ۱۹ به سمت بهبود رفته است."

این نظر مارک زندی یک تحلیلگر ارشد در یک موسسه پژوهش اقتصادی است. او می افزاید :

"شاید از نظر رکود اقتصادی در محدوده تقریبا پایینی باشیم. امیدوارم در ماه های آینده شاهد پیشرفت باشیم ."

رئیس بانک فدرال رزرو نیویورک، جان ویلیامز در مصاحبه تلویزیونی با شبکه بلومبرگ در ۲۷ می گفت :

"من انتظار دارم که در نیمه دوم سال جاری شاهد جهشی بسیار چشمگیر باشیم ."

اگر بهبود در ماه ژوئن به وقوع بپیوندد؛ این رکود را در آمریکا باید به عنوان کوتاه ترین رکود در سوابق موجود از ۱۸۴۵، اما در زمره شدیدترین ها دانست .

لین فرانکو، مدیر ارشد شاخص های اقتصادی در موسسه گروه کنفرانس می گوید:

"در حالی که به نظر می رسد کاهش اطمینان برای لحظه ای متوقف شده، مسیر ناهموار بهبود و موج دوم بالقوه به احتمال زیاد ابر بلاتکلیفی را بر سر مصرف کنندگان نگاه خواهد داشت."

در مورد اروپا نیز کاهش محدودیت ها موجب افزایش بهبود در اقتصادهای قاره شده است. در بسیاری کشورها، رستوران ها بازگشایی می شوند و داده های آماری که حرکت مردم به سمت رزرو رستوران ها را می سنجد نشان دهنده آغاز تجدید حیات این مشاغل خدماتی اند .

برخی سنجش ها این ایده را که اقتصاد منطقه یورو در شرف رکود است تغییر خواهد داد.

به موازات توصیه های دولتمردان و مسئولان بهداشت و درمان کشورمان در مورد کاهش تردهای غیر ضروری در آستانه نوروز ۱۳۹۹ و هفته های پس از آن، تمایل به در خانه ماندن در بخش های وسیعی از مردم پدیدار گردید و در پی آن کاهش استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی، کسادی کار هتل ها و مهمان پذیرها و کاهش مراجعات به مراکز و واحدهای صنفی و خدماتی ، بازارها، مراکز خرید و فروشگاه ها را شاهد بودیم. کاهش چشمگیر فعالیت واحدهای صنفی و خدماتی و فعالیت های حمل و نقل و جابجایی در روزها و هفته های اول در حدی بود که بیم ضرر و زیان را در کارفرمایان و بیکاری را در کارکنان واحدها و فعالیت های مزبور شدت بخشید.

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی نیز در گزارشی به ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا در کشور می پردازد و برآورد می کند که کشور تا پایان سال ۱۳۹۹ با پیامدهای اقتصادی کرونا درگیر خواهد بود. بر اساس برآوردهای گزارش بین ۲ میلیون و ۸۷۰ هزار نفر تا ۶ میلیون و ۴۳۱ هزار نفر از شاغلان فعلی، امکان دارد که بر اثر پیامدهای این بیماری با معضل بیکاری مواجه شوند.

گزارش مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی در ارزیابی شرایط اقتصادی در دوره شیوع کرونا به همزمانی آن با معضلات مربوط به کاهش تشکیل سرمایه ثابت در اقتصاد ایران و در نتیجه کاهش ظرفیت تولید بالقوه اقتصاد اشاره می کند. گزارش می افزاید که کاهش تقاضا برای صادرات محصولات ایران (و به طور کلی کاهش تجارت جهانی) تقاضای کل را از طرف تجارت خارجی متأثر می کند. در بخش داخلی نیز تقاضای کل هم به دلیل کاهش در آمد خانوار و هم کاهش برخی کالاها و خدمات که به شیوع بیش تر ویروس مربوط می شوند (مانند حمل و نقل، رستوران و هتلداری، پوشاک و ...) تحت تأثیر قرار می گیرد. از طرف دیگر عرضه کل اقتصاد نیز به دلیل اختلال در شبکه تأمین مواد اولیه و محدودیت فعالیت برخی از واحدهای صنفی، با شوک عرضه مواجه شده است.

در خصوص سیاست های مقاوم سازی و تثبیت شرایط معیشتی در خلال بحران های عمومی و همه گیر سخن بسیار توان گفت که خود مجال دیگری طلب می کند. باید این سیاست ها چنان باشند که ضمن در نظر گرفتن راه کارهای حمایتی برای صاحبان واحدهای تولیدی و خدماتی، به عرضه حمایت های مستقیم مالی، شغلی و معیشتی در میان طبقات محروم و به ویژه جمعیت های خود اشتغال و کم درآمد نظیر زنان سرپرست خانوار، مزد و حقوق بگیران بدون قرارداد کار (و یا با قراردادهای کوتاه مدت)، افراد آسیب پذیر و کم توان ها و خلاصه تمامی کسانی که با بروز بحران جاری در معرض از دست دادن شغل و یا درآمد قبلی خود قرار گرفته اند بیش از آن چه که تاکنون بوده و وعده داده شده مبادرت گردد .

منابع

- "The economic effects of COVID-19 around the world"^۱

<https://www.weforum.org>

- "Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy", Nuno Fernandes, University of Navarra, IESE Business School; European Corporate Governance Institute (ECGI).

- "No jobs, so what future? Half the world's workforce on the edge", Ned Temko, Correspondent / May 6, 2020.

- "Coronavirus: A visual guide to the economic impact", Lora Jones, Daniele Palumbo & David Brown BBC News. 30 April 2020.

- Green shoots emerge in world economy as virus lockdowns ease, US sentiment stabilises as future expectations tick up"

Rich Miller, Fergal O'Brien and Michelle Jamrisko, Bloomberg , 28 May 2020

۶- درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا (ویرایش اول) "نرگس صادقی و همکاران، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات اقتصادی، اردیبهشت ۱۳۹۹.

۷- تارنمای سازمان بهداشت جهانی به نشانی زیر:

<https://www.who.int/>